

3. Заклинський М. Дмитро Вітовський. Львів, 1936. С. 32.
4. Мацькевич М. Політико-правові підстави та передумови для можливого оформлення федеративних відносин між Австрією та ЗУНР. URL: <http://www.pravnuk.info> (дата звернення: 02.04.2018).
5. Науменко К. Полковник Дмитро Вітовський. *Армія України*, 1992.
6. Ходак І. Дмитро Вітовський — провідник Листопадового чину. *Літоніс Червоної Калини*. 1991. № 2. С. 45—50.
7. Черкаська Г. Буде армія – буде державність! URL: <https://uamodna.com/articles/bude-armiya-bude-derzhavnistj/> (дата звернення: 19.03.14).
8. Дзюба Д. Дмитро Вітовський — Провідник Листопадового Чину. URL: <https://porokhivnytsya.com.ua/2017/11/01/dmytro-vitovskyi/> (дата звернення: 19.03.14).
9. Герей В. Дмитро Вітовський: життєпис полковника 2017.XI.1 URL: http://na-skryzhalyah.blogspot.com/2017/10/blog-post_31.html (дата звернення: 19.03.14).
10. Яновська С. Дмитро Вітовський: Політичний портрет. URL: <http://vistikalush.com.ua/articles/category/society/2012/11/08/4949/view> (дата звернення: 19.03.14).

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ЗАКОННІСТЮ ВІДМОВИ В ПОРУШЕННІ ФОРМАЛЬНОГО ДІЗНАННЯ ПО ДЕРЖАВНИХ ЗЛОЧИНАХ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

ГОРБАЧОВ Василь Павлович,
к.ю.н., доцент, адвокат

Закон від 19 травня 1871 року провадження дізнання по державних злочинах поклав на жандармерію, яка мала право починати дізнання не тільки за пропозицією прокуратури, але й зі своєї ініціативи. При цьому при надходженні до жандармерії інформації про державні злочини, вона не повинна була обов'язково розпочати дізнання, а могла за необхідності спочатку провести негласне розслідування для перевірки наявності ознак злочину.

Спочатку закон не визначав порядок дій жандармерії у випадках, якщо інформація про державний злочин не підтвердилася. А на практиці залишення відомостей про державні злочини без подальшого розслідування (тобто припинення справи) узгоджувалося із прокуратурою. При цьому департамент поліції у своєму циркулярі від 26 червня 1891 року № 1690 рекомендував за аналогією зі ст. 309 Статуту кримінального судочинства (СКС) усі доноси й заяви, що не підтвердилися, представляти на висновок прокурора судової палати з викладом результатів їх негласної перевірки [1, арк. 207зв.-208, 421зв.; 2, с. 27-28].

Законодавчо такий порядок узгодження із прокуратурою закріплено тільки 7 червня 1904 року, коли було встановлено, що, якщо начальник жандармського управління в заявах або повідомленнях, що надійшли до нього, не знаходив достатніх підстав для провадження дізнання, то про це повинен був негайно повідомити прокурора окружного суду, від якого залежало припинити справу або ж направити її для провадження дізнання (ст. 1035¹⁰ СКС). Такий порядок був аналогічний порядку,

установленому по загальних злочинах для судових слідчих, які мали право направляти до прокуратури повідомлення, що надійшли до них, у яких вони не вбачали достатніх підстав для проведення слідства (ст. 309 СКС).

Архівні матеріали за 1904-1905 роки свідчать про те, що начальники губернських жандармських управлінь на підставі ст. 1035¹⁰ СКС направляли прокурорам окружних судів багато таких матеріалів. Наприклад, начальник Київського губернського жандармського управління направляв прокуророві Київського окружного суду «на висновок» різні повідомлення приставів, жандармських відділень, військових командирів, начальників поштово-телеграфних контор, інших відомств і т.п. Не знаходячи в цих матеріалах достатніх підстав для проведення формального дізнання в порядку ст. 1035 СКС, начальник КГЖУ просив прокурора повідомити про прийняте ним рішення. Багато таких повідомлень направлялося й прокуророві судової палати або його товаришеві [3, арк. 1-4, 141, 268, 273, 364, 483-486, 506-513, 529-533, 650-658]. А всього, наприклад, в 1907 році тільки в Європейській частині імперії прокуратурами розглянуто 11172 таких матеріалів що надійшли від начальників жандармських управлінь [4, с. 132].

Практика показує, що прокурори окружних судів по матеріалах, що надійшли до них, ухвалювали рішення щодо припинення справ (тобто не порушувати формальні дізнання) у зв'язку з відсутністю події або ознак злочину, у зв'язку з тим, що не встановлені винні особи, або ж взагалі без вказівки конкретних мотивів. Якщо матеріали надходили безпосередньо прокуророві судової палати, він також припиняв справи [3, арк. 1-16, 26-133, 178-248, 321-341, 367-374, 392-393, 401, 412, 430, 438, 467-475, 519].

Загальний порядок поширювався й на охоронні відділення. Якщо відомості, що надійшли, не надавали підстави для негайного порушення формального дізнання або слідства, то начальник охоронного відділення на підставі ст. 253 СКС починав перевірку шляхом негласного розслідування. Якщо в ході негласного дізнання склад злочину не підтверджувався, то провадження направлялося в губернське жандармське управління: 1) для направлення матеріалів відносно політичної неблагонадійності осіб до Особливої наради в порядку Положення про охорону або 2) для направлення матеріалів у прокуратуру в порядку ст. 1035¹⁰ СКС для вирішення питання про припинення справи [5, с. 261].

Деякі жандармські управління порушення дізнання погоджували із прокуратурою [1, арк. 240], а деякі – відповідальність за прийняття рішень за матеріалами поліції взагалі перекладали на прокуратуру. Наприклад, прокурор Стародубського окружного суду в лютому 1905 року відзначав, що за звичаєм, що встановився, усі поліцейські дізнання (крім випадків, коли хто-небудь був арештований) помічник начальника Чернігівського ГЖУ надавав своєму начальникові, а останній ці матеріали зазвичай направляв «на розпорядження» («на розсуд») прокурора. Більшість цих матеріалів прокурор припиняв. І лише останнім часом матеріали стали направлятися прокуророві тільки в тих випадках, коли вони, на думку начальника губернського жандармського управління, підлягали припиненню у зв'язку з недостатністю підстав для порушення дізнання [3, арк. 663, 665зв.].

У випадках сумнівів прокурори окружних судів самостійно рішення не ухвалювали, а з'ясовували думку прокурора судової палати. Наприклад, прокурор Стародубського окружного суду 25 січня 1905 року повідомив прокурора Київської судової палати про те, що студенти Київського політехнічного інституту 9 січня співали в Новозибківському міському клубі «Дубиньку» та інші пісні злочинного змісту, у яких «містилися фрази, що зухвало ганьбили» імператора, при цьому спів супрово-

джувався виставлянням на столі невеликого червоного прапора: Прокурор суду передбачав запропонувати помічнику начальника Чернігівського жандармського управління (у випадку, якщо він не розпочне дізнання за власною ініціативою) розпочати формальне дізнання за ознаками ст. 128 Кримінального уложення й з'ясувати шляхом дізнання, чи дійсно спів революційних пісень відбувався з метою виявити явну зухвалу неповагу до Верховної влади й взагалі за умов, що дають підставу застосувати зазначену статтю. Однак питання про порушення в цьому випадку формального дізнання прокурор суду залишив відкритим до з'ясування думки з цього питання прокурора судової палати. А прокурор судової палати достатніх підстав для порушення дізнання не угледеві [3, арк. 663, 665-665зв.].

Якщо відомості про подію надходили тільки до прокуратури суду, і товариш прокурора не вбачав складу злочину, то прокурор суду обмежувався повідомленням прокуророві палати й повинен був очікувати його розпоряджень. У тих випадках, коли прокурор палати за узгодженням з начальником губерньського жандармського управління не вбачав підстави до проведення формального дізнання, прокурор палати сповіщав про це прокурора суду [6, арк. 29зв.].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що за відсутності законодавчого регулювання питань відмови в порушенні формального дізнання за державними злочинами практика виробила механізм їх узгодження із прокуратурою. А в 1904 році закон прямо закріпив за прокурором право припинити справу або направити її для проведення дізнання.

Список використаних джерел:

1. Державний архів Тюменської області. Ф. И-239. Оп. 1. Спр. 3.
2. Систематический сборник циркуляров департамента полиции и штаба отдельного корпуса жандармов, относящихся к обязанностям чинов корпуса по производству дознаний. Совершенно секретно / сост. Савицкий. СПб.: тип. штаба Отд. корп. жанд., 1908. 308 с.
3. Центральний державний історичний архів України (ЦДІАУ). Ф. 317. Оп. 6. Спр. 370а.
4. Сборник статистических сведений министерства юстиции. Вып. 23. Сведения о личном составе и о деятельности судебных установлений Европейской России за 1907 год. СПб.: Сенатская тип., 1909. 247 с.
5. Памятники российского права. В 35 т. Т. 22: Спецслужбы Российской империи: учебно-научное пособие / под общ. ред. докт. юрид. наук, проф. Р.Л. Хачатурова. Москва, 2015. 440 с.
6. ЦДІАУ. Ф. 289. Оп. 1. Спр. 20.

